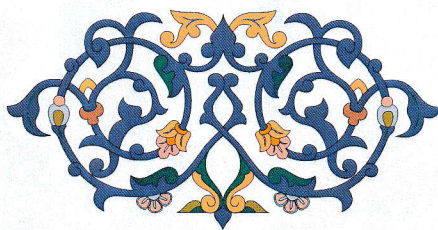

Қўлдош Пардаев

**“АЛ-ИСЛОҲ” ВА XX АСР
БОШЛАРИ ЎЗБЕК
АДАБИЁТИ**

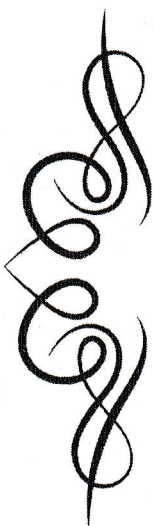

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРАЛИГИ
АЛИШЕР НАВОЙИ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ УНИВЕРСИТЕТИ

Кўлдош Пардаев

“АЛ-ИСЛОХ” ВА XX АСР БОШЛАРИ ЎЗБЕК АДАБИЁТИ

Монография

“Maballa va Oila” nashriёти
Тошкент – 2021

КБК: 83.3(5Ў)

П 21

УЎК: 821.512.133.09

ISBN 978-9943-7632-8-9

Пардаев, К.

“Ал-Ислох” ва XX аср бошлари ўзбек адабиёти [Матн]:
монография / К. Пардаев. – Тошкент: Mahalla va Oila, 2021. –
148 б.

Монографияда XX аср бошларидаги нуфузли матбуот
нашрларидан бири – “Ал-Ислох” журналыда нашр этилган
адабий ва бадиий-публицистик материаллар талқин этилган.
Ушбу журналнинг дунё юзини кўриши, адабиёт материаллари
таснифи ва талқини, шунингдек, давр тараккийларларининг
адабий-эстетик баҳо-мунозаралари ҳамда ижтимоий-сиёсий
мавзуларга оид даврнинг долзарб муаммоларига бағишланган
материаллар талқин этилган.

Монография матнунослик ва адабий манбашунослик,
жадид адабиёти билан қизиқувчи талқинотчилар ва филолог
мутахассисларга мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:

Н. Жабборов – ф.ф.д., проф.

Тақризчилар:

Ш. Хожиева – ф.ф.н., доц.

Ш. Амонов – ф.ф.н., доц.

Монография Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва
адабиёти университети Илмий-техникавий кенгашининг 2021 йил
26 июндаги 7-сонли қарорига асосан chop этилди.

© Пардаев К.
© “Mahalla va Oila” нашриёти, 2021.

Ушбу китобимни кўнглимизга илк бор қилган тулқиниб,
илмга йўллаган вақтинчалик отасоним Ҳозир Бекмурод ўғли
ҳанда муноси ва муштариф онасоним Ойсора Ўтайит ҳожи
қизининг пок руҳларига тавба билан ила бағишлайман.

КИРИШ

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан кейин илгари
ўрганит тавқиқланган манбаларни талқин этиш учун кент
имконит пайдо бўлди. Уларни илмий-талқинот доирасига
киритиб, олинган натижаларни кент жамоатчилиқка тақдим
этиш адабиёт илмининг, хусусан манбашунослик ва
матнунослиқнинг устувор вазифаларидан биридир. Айни
пайтда, бу адабиётимиз тарихида мавжуд бўлиб келатган
муайян кемтикликни тўлдирити ҳам шубҳасиздир. Зеро,
адабий-тарихий манбаларни ўрганит бой ўтмишимизнинг бизга
номалум саҳифаларини очитида, адабий матн ва талқиндаги
хатоларни тузатишда муҳим аҳамият касб этади. 1915-1918
йилларда нашр этилган “Ал-Ислох” журналы ҳам ана шундай
манбалар сирасига кирати.

Мавлумки, XX аср биринчи чорати Туркистон ижтимоий
ҳаётида жадидчилик ҳаракати ўзига хос мавқега эга бўлган.
Унга муайян мавнода муҳолиф саналган “қадимчилик” ҳам
ижтимоий заминига, фаол ҳаракатда бўлган кучларига эга эди.
Жадидчилик ҳаракатининг ғоя ва фикрлари XX аср 10-
йилларидан сўнг “Садои Туркистон”, “Садои Фарғона”, “Буҳорои
шариф”, “Турон”, “Самарқанд”, “Хурият” каби газеталарда,
“Ойна” журналыда акс этган бўлса, қадимчиларнинг қарашлари
мавлум даражада “Ал-Ислох”, “Ал-Изоҳ” журналларида ўз
ифодасини тошган, тарзидати қарашлар мавжуд. “Ал-Ислох”га
оид бу фикрнинг ҳақиқатга қанчалик мувофиқлиги ҳақида
ўнинг барча сонларини талқин этиш асосида ҳулоса чиқарити
илмий ва мантқий жиҳатдан тўғри экани шубҳасиздир. Айни
замонда, мазкур манбани синчиқтаб ўрганит жадидлар билан
қадимчилар муносабатининг моҳияти нимадан иборат бўлганини
аниқлашга ҳам муайян даражада қўмақлашати.

“Ал-Ислох” журналы Туркистон халқлари тарихининг
мураккаб даврида нашр этилиб турди. Биринчи жаҳон уруши,

4. Фазлулваххоб қори. Диний масала. 1166-1167 б.

1918 йилги сонлари

1918 йил, 1 январь, №1

1. Фақир Сайёҳ. Диёнат. 2 б.
2. Хўқандли Мирзо Фозил. Саволлар. 4 б.
3. Сайёҳ. Маълумот. 5 б.
4. Мухаммад Нажиб. Исломининг ўтгандаги ва ҳозирги ҳоли. 12 б.
5. Идора. Савол. 14 б.

1918 йил, 15 январь, №2

1. Фақир Сайёҳ. Давлат ва шарофат тарихи. 18 б.
2. Асқархон Паҳлавонов ва Ҳожи Мавлонберди Ашурбоев. Эълон. 21 б.
3. Имзосиз. Мақола келажак нўмида. "Ислох"ми, "Изох"ми? 22 б.
4. Фақир Сайёҳ. Мирзо Фозил. 25 б.
5. Т. Мақсудий. Ихвати исломия. 28 б.

1918 йил, 1 февраль, №3

1. Шаҳрихонлик мулла Ҳошим. Силаи раҳм ё инсоф. 34 б.
2. Тошкентли мулла Тўлаган Хўҷамёров. Бахтсиз миллат. 39 б.
3. Мулла Абдулла Абдуллатиф ўғли. Баёни ҳақиқат ва замонадин изхори ҳасрат. 40 б.
4. Ҳ. Қ. Аччиқ ҳақиқат (бақияси). 44 б.

1918 йил, 15 февраль, №4

1. А. С. Раҳматуллоҳ. Илми суъув ва илми рабоний. 46 б.
2. Идора. Андижондин табрик ва ифтихор. 57 б.
3. Т. Мақсудий. Таъвон ва таносир. 59 б.
4. Фақир Сайёҳ. Мухтарами Мирзо Фозил. 62 б.

1918 йил, 15 март, №5

1. Фақир Сайёҳ. Илми рабоний. 66 б.
2. Т. Мақсудий. Таъвон ва таносир (бақияси). 70 б.
3. Мирмашраб Мирюнус. Ишчилар диққатига. 72 б.
4. Фақир Сайёҳ. Мирзо Фозил Афандининг учинчи саволларини тейишли. 74б.

МУНДАРИЖА

КИРИШ	3
Ўзбек матбуоти тарихига бир назар.....	6
“Ал-Ислох”нинг миллий уйғонини даври матбуотида тутган ўрни.....	11
“Ал-Ислох”даги материалларнинг мавзу кўламини.....	25
“Ал-Ислох” журналида адабиёт материаллари.....	31
Адабий мунозаралар.....	43
Санъатга доир баҳслар.....	61
Матрифат ва жаҳолат талқини.....	74
Диний-маърифий мавзуларнинг ёритилиши.....	95
Ҳотима	111
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	115
Илова	123